

# IZAZOV NOVE "ISLAMSKJE" OSJEĆAJNOSTI I ISLAMSKA ZAJEDNICA U BIH

Muhamed JUSIĆ

Muslimani u komunističkoj Jugoslaviji nalazili su se pod nekom vrstom ideološkog staklenog zvona koje ih je držalo izoliranim od svih ideoloških i inih previranja u ostatku muslimanskog svijeta. To stakleno zvono razbijeno je u ratu koji je zadesio bivšu Jugoslaviju nakon propasti komunističkog režima. Muslimani ovih prostora, prije svega Bošnjaci, koji su činili značajan dio tadašnje IVZ, i njihova vjerska zajednica nisu imali dovoljno vremena steći neophodna iskustva i znanja kako da se nose sa najezdom ideja, ideologija, sekti i drugih društvenih fenomena inspiriranih islamom koji su zapljusnuli ratom razoreno bosanskohercegovačko društvo. Zbog izolacije pod kojom su se pola stoljeća nalazili, bosanski muslimani kao zajednica nisu uspjeli razviti neku vrstu imuniteta na ideološku interpretaciju islama, ali ni formirati jasan stav prema pluralizmu unutar islamske misli.

Naime, zbog objektivnih okolnosti, nije se radilo o postepenom, kontroliranom i konstruktivnom otvaranju ka islamskom svijetu. Destrukcija društva kao neminovna posljedica brutalnog rata, kakvom je BiH bila izložena, koji je kulminirao zločinom genocida, te proces tranzicije iz jednopartijskog socijalističkog društva u demokratiju i neku vrstu neoliberalnog kapitalizma, samo je

produbila problem i konfuziju, unoseći još veću pometnju. U društvu koje se tako brzo mijenja i koje prolazi kroz takve ekstreme teško je sačuvati osjećaj za mjeru i kontinuitet i odvagati šta su vrijednosti koje ne podliježu reviziji, a šta je plod pozitivne interakcije i oplemenjivanja kroz otvorenost. U takvim okolnostima, ljudi lahko mijenjaju identitet (jer su prinuđeni to činiti procesom transformacije društva), zbog čega, isto tako, lahko podliježu prisvajanju artifiziranih identiteta koje su nudili mnogi od pristiglih misionara iz muslimanskog svijeta.

Uporedo s tim, u Bosni i Hercegovini tekao je proces tipičan za sva postkomunistička društva Istočne i Jugoistočne Evrope, proces povratka religioznosti u ličnom i u društvenom životu. To je često zbunjivalo čak i ljude u Islamskoj zajednici, ali i u širem društvenom kontekstu, koji nisu mogli razlikovati povratak religiji, duhovnosti i tradicionalnim vrijednostima od artifizirane, bošnjačkoj tradiciji strane, nerijetko sektaške, ideološki inspirirane religioznosti i kvazireligioznosti koje su počela bujati. Spektar učenja sa kojim su se muslimani u Bosni i Hercegovini susreli u relativno kratkom periodu od pada komunističkog režima na ovim prostorima, više je nego raznolik. Uvjerljivo najviše medijske pažnje na sebe privukli su pripadnici selefijskog

pokreta u Bosni i Hercegovini (tzv. vehabije). Pokret „El-Hareketu es-Selefijetu“ ili dava (poziv) šejha Muhameda bin Abdulvehaba u Bosni i Hercegovini od rata, kad je, dolaskom dobrovoljaca iz arapskog svijeta, počeo puštati svoje korijene među bošnjačkim mladićima i djevojkama, doživio je postepenu ideološku preobrazbu, koje čak i sami pripadnici pokreta nekad nisu bili svjesni. Iako je ta ideološka transformacija bila uvjetovana bosanskohercegovačkim društvenim okolnostima, znatno veći uticaj imali su globalni trendovi, naročito događanja unutar matičnog pokreta u Saudijskoj Arabiji.

Upravo zato se ključ razumijevanja svih islamističkih pokreta koji djeluju u našoj zemlji i među Bošnjacima, a ne samo selefija, krije ne samo u vjersko-sociološkom kontekstu našeg društva, nego i u ideološkim trvenjima unutar matičnih pokreta u islamskim zemljama, čiji su bosanski islamisti samo zastupnici i eksponenti. Zato bi Islamska zajednica trebala pridavati posebnu pažnju događanjima unutar pokreta, i to u matičnim zemljama njihovog porijekla. Na taj način bi Islamska zajednica imala jasniju sliku o trendovima unutar pokreta u vrijeme kad je to relevantno te bi na taj način možda čak bila u stanju preduprijeti neke događaje. Na isti način bi se Islamska zajednica mogla okoristiti iskustvima muslimanskog svijeta u suprotstavljanju negativnim trendovima koji se vežu za djelovanje nekih od pokreta. Tako bi više nego korisne bile gorke lekcije koje su naučila neka arapska društva, poput onog egipatskog, čije su vladajuće oligarhije davale podršku radikalnim islamistima kako bi se razračunali sa neistomišljenicima iz lijevo ili nacionalistički orijentiranih krugova. Naime, ovi su kasnije toliko ojačali i, zbog svoje isključivosti i fanatičnog idealizma, podijelili se u mnogo frakcija da su se oteli bilo kakvoj kontroli i postali prijatna čitavom društvu,

uvlačeći čitavu zajednicu u začarani krug nasilja i samouništenja. Također bi zanimljivo bilo izučiti sve pozitivne i negativne posljedice koje su rezultirale procesom „uvlačenja sljedbenika različitih islamističkih pokreta u zvanične institucije“ kako bi ih se na neki način kontroliralo. Osim toga, rasprave i teme koje neki od pokreta po prvi put aktueliziraju u bosanskohercegovačkom društvu već godinama su prisutne u muslimanskim zemljama, kao i veoma kvalitetni odgovori na njih. Posebno su zanimljivi oni kontraargumenti na sporna pitanja koji su utemeljeni na islamskoj tradiciji i koji su se pokazali veoma efikasnim u suzbijanju sektaškog ekstremizma (jer se radi možda i o jedinoj argumentaciji kojoj su se brojni islamisti voljni povinovati).

Tako se ovih dana, na primjer, Islamska zajednica susreće sa fenomenom tekfira. Tekfir, kakav danas poznajemo, islamistički je pokret koji je gotovo sve muslimane svijeta proglasio nevjernicima, a neislamskim njihova društva i države. O njima se prvi put čulo sredinom sedamdesetih godina prošlog stoljeća u Egiptu, kad je egipatska i svjetska javnost bila šokirana brutalnošću dotad najradikalnijeg militantnog pokreta koji je sebe nazivao „Džem'at et-tekfir ve'l-hidžra“. Pripadnici ove organizacije su svoje muslimanske sunarodnike i donedavne vjerske istomišljenike proglasili nevjernicima i krenuli u otvorenu borbu, u kojoj nisu prezali od korištenja najsurovijih metoda teroriziranja civila. Bili su to odmetnuti pripadnici političkog i ideološkog pokreta „Muslimanske braće“, koji su, iz pokušaja egipatskog režima da uguši njihovu opoziciju, izišli nerijetko nakon dugih godina provedenih u stravičnim kazamatima, uvjereni kako se društvo u kojem žive toliko udaljilo od islamskih principa da se više nije moglo smatrati muslimanskim, kao ni oni koji su bili zadovoljni životom u tako uređenoj državi. Nakon krvavog pira ubistava neistomišljenika i

odlučne akcije egipatske države i šire društvene javnosti, pokret je dijaboliziran i potisnut iz društvene zbilje. Ta ideologija se u nešto modificiranom obliku nastavila širiti i miješati sa drugim islamističkim ideologijama. Tokom borbe muslimanskih društava i zajednica širom svijeta sa fenomenom tekfira, nastalo je „brdo“ literature, argumenata i kontraargumenata zasnovanih na Kur'anu, sunnetu i stavovima klasične uleme koje i sami tekfirovci poštuju, koja bi danas mogla poslužiti Islamskoj zajednici u BiH i Sandžaku (gdje su, uz Beč, sljedbenici tekfira najaktivniji). Takav pristup bi našoj ulemi uštedio vrijeme i pomogao da ubrzaju proces sticanja iskustava i potrebnih znanja. Na sličan način se mogu iskoristiti iskustva i drugih društava u nošenju sa nekim drugim pokretima koji nisu opasni poput tekfirovaca, ali su novi na ovim prostorima. Jordanski model u ophođenju sa „Muslimanskom braćom“, koji, iako ne djeluju u BiH pod tim imenom, ipak imaju znatan broj uticajnih pojedinaca koji slijede menhedž (ar.) ili metodologiju djelovanja i razumijevanja islama „Muslimanske braće“ i uloga koju su oni uzeli u jordanskom društvu mogu ponuditi brojne korisne odgovore na to kako se nositi sa idejama „Ihvana“. Isti model može se primijeniti i na druge pokrete, sekte i organizacije sa islamskim predznakom koji djeluju među bosanskim muslimanima, a takvih je mnogo, od ahmedija, behaija, sulejmandžija, nurdžija, tahririvaca, tabligovaca, redefiniраниh sufijjskih tarikata, džihadlija, pa do modernista različitih kovova i učenja.

Što se tiče šiijskog uticaja, koji je, također, još jedan izazov bh, muslimanima, kako u smislu sprječavanja eventualnih prodora kontraproaktivnih ideologija (sektaških, revizionističkih i onih koje promoviraju politizaciju religije i ideološku interpretaciju islama), tako i u smislu otkrivanja jedne, za muslimanske vjerske krugove dugo vremena

nepoznate kulture i civilizacije, tu bi mogla biti korisna iskustva zemalja muslimanskog svijeta u kojima je historijska realnost interakcija šiija i sunnija. Naročito bi se trebala pridavati pažnja izvlačenju pouka iz strahovitih sukoba koji su često išli u korak sa promoviranjem ekstremnih ideja šiizma među sunnitima i promoviranjem ekstremnog sunnizma među šiijama.

Nažalost, u danima kad je ovaj tekst nastajao, u našim medijima (printanim i digitalnim) bili smo svjedoci prvog verbalnog okršaja između uglednih pojedinaca među Bošnjacima koji upozoravaju na navodni šiijski prozelitizam među Bošnjacima i onih koji upozoravaju da je jačanje antišiijjskih osjećanja među Bošnjacima dokaz jačanja tzv. vehabizma. U tim prepiskama mogle su se čuti stravične prognoze mogućih sukoba, koji ne bi bili verbalne prirode, te naslutiti nova podjela unutar Islamske zajednice koja je do sada ovim prostorima bila nepoznata. U svakom slučaju, čista utopija je povjerovati kako Islamska zajednica bilo kakvim dekretom ili rezolucijom može spriječiti da bosanski muslimani u vremenu sveopće globalizacije budu sačuvani od interakcije sa različitim tumačenjima islama, starim i novim, plodonosnim i opasnim. Islamska zajednica se može ojačati iskustvima drugih kako se ne bi učila na vlastitim greškama i da, akumulirajući znanje, prepozna koje su to ideologije koje su daleko od duha tradicionalnog islamskog učenja i koje u sebi nose premise politike mentorskih država i ideologije koja vjeru koristi za nevjerske ciljeve te da im se suprotstavi javno i institucionalno. U isto vrijeme, pred nama je veliki zadatak razvijanja duha međumuslimanskog dijaloga, tolerancije, pluraliteta u vlastitim redovima koji će osigurati da dobre ideje isplivaju u duhu konstruktivne konkurencije. Jer, sve ostalo vodi pretvaranju islama u „crkvenu organizaciju“, kojoj nisu strane inkvizicije.